

Jean-Luc Marion

A látható kereszteződése

BENCÉS KIADÓ
Pannonhalma, 2013

A fordítás alapjául szolgáló mű:
Jean-Luc Marion: *La croisée du visible*
© Presses Universitaires de France, Paris, 2007

Fordította
Cseke Ákos

Lektorálta
Schmal Dániel

Hungarian translation published by © Bencés Kiadó, 2013
© Cseke Ákos, 2013

Borítófotó © Nils Warolin

Nemzeti Kulturális Alap

**INSTITUT
FRANÇAIS**
BUDAPEST

Cet ouvrage, publié dans le cadre du Programme d'aide
à la publication (P.A.P.) Kosztolányi,
a bénéficié du soutien de l'Institut français en Hongrie.

Ez a mű a Magyarországi Francia Intézet támogatásával
a Kosztolányi Könyvtámogatási Program (P.A.P.) keretében
jelent meg.

Tartalom

Elöljáróban	5
Előszó a magyar kiadáshoz	9
A látható és a láthatatlan kereszteződése	13
Ami adódik	61
A siloei vak	107
A prototípus és a kép	149
A tanulmányok eredeti megjelenése	197

Előjáróban

A festészet kérdése nem elsősorban és nem kizárólag a festőkre tartozik, azt pedig még kevésbé állíthatjuk, hogy az esztéták ügye volna. A festészet kérdése nem más, mint a láthatóság kérdése, és ezért mindenkit egyaránt érint – közös érzékelésünk, vagyis egyáltalán az emberi érzékelés problémája rejlik benne.

Valójában persze inkább azt kellene mondanunk, hogy nem mindenkit érint, hanem csak azokat, akik számára a látás távolról sem magától értetődő dolog; a filozófia kétségkívül ezért időzik el szívesen a festészet kérdésénél. Napjainkban a filozófia egy lényegi formát öltött magára: a fenomenológiát; a fenomenológia viszont csak azért tűzi ki célul a dolgokhoz való visszatérést, mert mindenekelőtt arra vállalkozik, hogy meglássa azt, ami adja magát – azt, ami adódik. A festmény kitüntetett láthatósága így a fenomén egy kiváltságos esetévé válik, ami azt is jelenti, hogy az általában vett fenomenalitás felé is utat nyithat.

De elengedő-e a fenomenológia önmagában ahhoz, hogy felvázoljuk a láthatóság és ebből következően az összes lehetséges festmény problémáját? Vajon egyetlen törvényt ismernek el csupán a festmények, vagy más forrásokból is merítenek? A bálvány és az ikon vizsgálata során természetesen a témát érintő korábbi kutatásokra is támaszkodunk, ám elsősorban a dologból magából fakadó szükség-szerűséget követjük: a festmény – vagyis az, ami *par excellence* látható – két ellentétes, ellenséges és mégis nélkülözhetetlen és egymástól elválaszthatatlan megjelenési forma határpontján helyezkedik el. A teológia ettől fogva megkerülhetetlen része lesz a festészet minden elméletének. Ami az esztétikai gondolkodást illeti, az a maga részéről hosszú apóriákba bonyolódott, hol azáltal, hogy megtagadta, hol pedig azáltal, hogy egyszerűen elfelejtette a festészet problémáját; itt az ideje, hogy megszabaduljon ezektől az apóriáktól és szembesüljön a láthatóval mint a megjelenés adományával.

Az itt összegyűjtött tanulmányok mind felkérésre születtek, ami az én szememben különleges értékkel ruházza fel őket; barátaim biztatása és bizalma nélkül soha nem öntöttem volna formába azt, amit később megpróbáltam kifejteni előttük. Ma tehát csupán azt adom vissza, amit előbb mások ajánlottak fel nekem. Azok közül, akik – mint például Anne és Michel Henry – arra ösztönöztek, hogy olyan helyeken gondolkozzam és beszéljek, ahol ez

eredetileg nem állt szándékomban, hadd emeljem ki Alain Bonfand-t: itt mondok neki szívből köszönetet. A tanulmányokban kifejtettek elégtelenségéért a filozófus hagyományos elbizakodottságát terheli a felelősség, aki mindig többet mond, mint amennyit ténylegesen tud – de gyakran kevesebbet, mint sejtené.

Lods, 1990 decemberében

Előszó a magyar kiadáshoz

Ha egy könyv új nyelven, új fordításban jelenik meg, az nemcsak azt jelenti, hogy ez a könyv nem halt meg, hanem azt is, hogy az, amit mondani akart, immár nem a könyv alkotójához tartozik csupán, de új olvasók tulajdonává lesz. Ebben a tekintetben a filozófiai művek hasonlóak az irodalmi alkotásokhoz: amit a szerző a művében elmesél, annak csak akkor van jelentősége, ha a könyv olvasói úgy érzik, az adott történet már nem pusztán a szerző életét írja le, hanem az övéket meséli el, nekik maguknak. Valójában a filozófiai mű sem a filozófus-alkotóról ad képet, hanem azokról a dolgokról, amelyeket a filozófus megpróbál megérteni és mindenekelőtt leírni. Ebben az esetben pedig – és csak ebben az esetben – az olvasók a filozófus művében is a saját ügyeiket, a saját kérdéseiket ismerik fel, és még az is lehet, hogy a műben felvetett kérdésekre ugyanaz lesz a válaszuk, mint a filozófusé. Kétségtelen, hogy, legalábbis ebben a világban, az olvasók elismerésén túl semmi más nem biztosíthatja egy adott gondolkodás érvényességét. Most, hogy ezek a korábban megfo-

galmazott gondolataim eljutnak a magyar olvasóhoz is, csak abban reménykedhetem, hogy könyvemről – amely több újabb kiadást is megért már és több nyelvre lefordították – továbbra is azt fogom tudni mondani, hogy *nem* hozzám tartozik.

Miért foglalkozik a filozófia a festészet, a bálvány és az ikon, vagyis a láthatóság kérdésével? Nyilván nem azért, hogy a filozófusok ezáltal olyan területeket hódítsanak meg, amelyek nem hozzájuk tartoznak, vagyis, hogy, úgymond, elvegyék más tudományterületek kutatóinak a kenyerét – hanem azért, mert a látható a fenomenalitás egyik legfőbb eleme, és mert a látható megkettőzéseként megalakított látható, amellyel a festők és a művészek kiegészítik a világi láthatót, még a természetes tapasztalatoknál is radikálisabban veti fel a láthatóság, vagyis általában a fenomenalitás kérdését. A fenomenológiát nem a fenomenológia érdekli, hanem az, amire a tekintet irányul, vagyis maguk a fenomének, ezek viszont, ebben az esetben maguk a festmények, nem lehetnek csupán a művészettörténeti és a muzeológiai vizsgálódás tárgyai, még akkor sem, ha ezek a vizsgálódások elengedhetetlenek ahhoz, hogy ne mondjunk butaságokat az adott műalkotásokról. A festmények a fenomének láthatóságának kérdését vetik fel: miért van az, hogy egyes fenomének sokkal szívesebben időzik el a tekintetünk, mint másokon? A láthatóság mely fokozatai szerint megy végbe ez a hierarchizálódás? Mit keresünk, ha ahelyett,

hogy egyszer s mindenkorra megnéznénk az adott műveket, rendszeresen vissza-visszatérünk, hogy *újra szemügyre vegyük* őket? Nem a láthatóság *fokozódása*, nem a fenomenalitás *többlete* késztet-e minket arra, hogy visszatérjünk hozzájuk? Mit mond el ez a többlet a fenomének általános fenomenalitásáról? Nyilván azt, hogy itt nem egyszerű tárgyakról van szó. De akkor mik ezek? Egyáltalán *léteznek-e*? Nem lehetséges-e, hogy nem tárgyakként léteznek, hanem tulajdonképpen megtörténnek velünk, mint az események? A látható világ maga is nem úgy történik-e meg velünk, mint egy esemény?

Ezek tehát a könyvben felvetett kérdések. Most már az olvasón a sor, hogy meghallja őket, úgy, ahogyan ezek a kérdések rám letek és mintegy megtörténtek velem, és hogy válaszokat adjon rájuk, vagy legalább hívássá alakítsa őket.

Párizs, 2012 októberében